

Impacts of Rural Guide Plan Implementation on Quality of Life (Case of Raazan District in Khorramabad County)

Karim Naderi Mahdei^{1*}, Rezvan Omidnejad², Saeid Gholamrezai³

¹ Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran,
Email: knadery@basu.ac.ir

² Ph.D. Graduate, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran,

³ Associate Professor, Department of Agricultural Economic and Rural Development, Faculty of Agriculture, Lorestan University, Khorramabad, Iran

Article Info

Article type:
Research Full Paper

Article history:

Received: 15.05.2023
Revised: 22.07.2023
Accepted: 19.08.2023

Keywords:

Rural development
Rral development plan
Environmental dimension
Physical dimension

ABSTRACT

Quality of life is used to evaluate the condition of individuals or communities. The rural guiding plan is to improve the quality of rural life and organize the rustic space. Evaluating rural guiding plan effects is an important issue that can provide the necessary information for better project management. The present research has been conducted with the aim of investigating the effects of the implementation of the rural guiding plan on improving the quality of life of the villagers of Raazan village of Khoramabad county. The research method is descriptive-analytical and data collection was done in the field with a questionnaire. The statistical population of this research is all heads of households in Razan villages, numbering 515 people. The selection of samples was done by a simple random method. A researcher-made questionnaire was designed by reviewing the previous manuscripts, the validity of which was confirmed based on the opinion of a group of experts, and the reliability of the questionnaire was also confirmed by calculating Cronbach's alpha ($\alpha = 94\%-83\%$). SPSS 21 software was used in this research. The research results show that implementing this plan has not had a positive effect on the physical-environmental, social, and economic aspects of life.

Cite this article: Naderi Mahdei, K., Omidnejad, R., & Gholamrezai, S. (2023). The impacts of rural guide plan implementation on quality of life (case of Raazan district in Khorramabad county). *Journal of Rural Development and Extension Studies*, 1 (1), 1-20.

© The Author(s).

Publisher: Zanjan University

تحلیل اثرات طرح هادی روستایی بر کیفیت زندگی ساکنین دهستان رازان شهرستان خرم آباد

کریم نادری مهدی^{۱*}، رضوان امید نژاد^۲، سعید غلامرضایی^۳

^۱ استاد گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران، رایانامه: knadery@basu.ac.ir

^۲ دانش‌آموخته دکتری گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

^۳ دانشیار گروه اقتصاد و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله:	کیفیت زندگی اساساً برای ارزیابی وضعیت بهزیستی افراد یا جوامع به‌مثابه یک کل به کار می‌رود و طرح هادی روستایی، به‌عنوان نخستین تلاش سازمان‌یافته و فراگیر برای بهبود کیفیت زندگی روستایی و ساماندهی فضاهای روستایی است. با توجه به ادامه روند اجرای این طرح‌ها، ارزیابی اثرات آن‌ها، موضوع مهمی است که می‌تواند از یک‌سو پیامدهای اجرای طرح را در روستا مشخص کند و از سوی دیگر با شناسایی قوت‌ها و ضعف‌های موجود، اطلاعات لازم را برای مدیریت بهتر طرح‌ها فراهم نماید. در این راستا تحقیق حاضر باهدف بررسی اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی روستائیان دهستان رازان شهرستان خرم‌آباد انجام شده است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است و جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت میدانی با ابزار پرسشنامه صورت گرفته است. جامعه آماری این پژوهش کلیه سرپرستان خانوارهای روستاهای رازان به تعداد ۵۱۵ نفر که ۲۲۰ سرپرست از روستاهایی که طرح هادی در آن‌ها اجرا شده، انتخاب و پرسشگری صورت پذیرفت. انتخاب نمونه‌ها به روش تصادفی ساده انجام گرفته است. پرسشنامه‌ای محقق ساخته، با مرور پیش‌نگاشته‌ها طراحی گردید که روایی آن بر پایه نظر جمعی از کارشناسان بنیاد مسکن استان لرستان و اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌های بوعلی سینا و لرستان تأیید شد و پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ در دامنه (۰/۹۴-۰/۸۳) تأیید گردید. به منظور بررسی نتایج از نرم‌افزار Spss نسخه ۲۱ استفاده شد. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که در مجموع، اجرای طرح هادی تأثیر مثبتی بر بعد کالبدی کیفیت زندگی داشته است این در حالی است که بر ابعاد اجتماعی و اقتصادی و محیط‌زیستی کیفیت زندگی تأثیر مثبت و معنی‌داری نداشته است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۵	
تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۴/۳۱	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۸	
واژه‌های کلیدی:	
توسعه روستایی	
طرح هادی روستایی	
بعد محیطی	
بعد فیزیکی	

استاد: نادری مهدی، ک.، امیدنژاد، ر.، و غلامرضایی، س. (۱۴۰۲). تحلیل اثرات طرح هادی روستایی بر کیفیت زندگی ساکنین دهستان

رازان شهرستان خرم‌آباد. تحقیقات ترویج و توسعه روستایی، ۱(۱)، ۱-۲۰.

مقدمه

روستاها از جایگاه ویژه‌ای در برنامه‌های توسعه ملی برخوردارند و دولت‌ها همواره از طریق سیاست‌گذاری در قالب برنامه‌های عمرانی در پی ایجاد تغییر و تحول جهت دستیابی به شرایط مطلوب محیطی در سکونتگاه‌های انسانی هستند. یکی از مسائل عمده روستاها، نابسامانی وضعیت کالبدی-فیزیکی و کیفیت نامناسب مسکن روستایی است (سواری و همکاران، ۱۳۹۲). بافت فیزیکی روستاها عمدتاً به صورت خودجوش بوده و شکل‌گیری آن بر اساس طرح و نقشه از پیش تعیین شده نبوده است. از سوی دیگر با توجه به قدمت بیشتر روستاها، بافت فیزیکی آن‌ها معمولاً قدیمی و متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی عصر حاضر نیست. بدیهی است عرصه‌های مختلف بافت قدیم با زندگی امروزی هماهنگی لازم را ندارد و اصلاحاتی را می‌طلبد تا بتواند شرایط مناسب زندگی را فراهم کند (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۱). اکثر کارشناسان بر این باورند که طرح‌های هادی روستایی، با هدف کاهش نابرابری‌های اجتماعی-اقتصادی میان شهر و روستا شکل گرفتند (عزیزپور و همکاران، ۱۳۹۰). هر چند که طرح هادی یک طرح کالبدی و فیزیکی است، اما این طرح با هدف «توزیع بهینه خدمات و نیز ایجاد کالبدی مناسب برای فراهم کردن بستری برای بهبود جریان توسعه اقتصادی-اجتماعی در روستا» انجام می‌شود (اصلانی، ۱۳۷۸). از این رو، با ارتقای سطح کیفی ساختار کالبدی روستاها، ساختار اجتماعی-اقتصادی روستاهای کشور نیز متحول می‌گردد و از این راه زمینه‌های توسعه روستایی فراهم می‌شود (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۱). بررسی مطالعات و ارزیابی‌های مختلف نشان می‌دهد که اجرای طرح هادی روستایی به‌طورکلی بر چهار بعد کیفیت زندگی ساکنین روستایی تأثیرگذار بوده است. تاکنون برای توسعه کالبدی روستاهای کشور الگوها و استراتژی‌های متعددی مورد توجه بوده است. در این میان طرح هادی روستایی اولین تلاش سازمان‌یافته و فراگیر برای ساماندهی کالبدی روستاهاست که به‌منظور ایجاد بستری مناسب برای رشد و توسعه این مناطق انجام می‌شود (مظفر و همکاران، ۱۳۸۷) و اهدافی چون هدایت و توسعه کالبدی روستاها؛ توزیع عادلانه امکانات و خدمات؛ ایجاد تسهیلات برای بهبود مسکن و شرایط زیست‌محیطی در مناطق روستایی را دنبال می‌کند (حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۳).

علاوه بر این، افزایش تدریجی نابرابری‌های شرایط زندگی بین نقاط شهری و روستایی از دهه ۱۳۴۰ به بعد، جریان مهاجرت‌های روستا به شهر را به وجود آورد. تشدید این امر در دهه‌های آینده نگرانی‌های عمده‌ای را برای سازمان‌های مرتبط ایجاد نمود (عنابستانی و اکبری، ۱۳۹۱). در این راستا، تلاش‌هایی برای توسعه و عمران مناطق روستایی در کشور صورت گرفت تا به‌نوعی شدت نابرابری‌ها بین نقاط شهری و روستایی را کاهش داده و زمینه نگهداشت جمعیت در مناطق روستایی را فراهم آورد (سواری و همکاران، ۱۳۹۲). تهیه و اجرای طرح هادی روستایی از اساسی‌ترین اقداماتی بود که با مسئولیت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و زیر نظر معاونت عمران روستایی به اجرا درآمد (محمدی‌یگانه و همکاران، ۱۳۹۱). طرح هادی روستایی، با استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های خود می‌تواند زمینه‌ساز بهبود تسهیلات عمومی و رفاهی بهبود وضعیت زندگی روستاییان شود (عنابستانی و نادریان‌فر، ۱۳۹۹).

به طوری که از سال ۱۳۶۷ تا پایان سال ۱۳۸۵ بیش از ۱۶۴۴۰ طرح هادی روستایی تهیه و در بیش از ۷۸۷۰ روستا اجرایی شد؛ اما اجرای این طرح‌ها با وجود هزینه‌های هنگفتی که از طرف دولت صرف گردید و مشکلات و تنگناهای متعددی که به مردم تحمیل شد، نتوانست رضایت‌مندی روستاییان را به دنبال داشته باشد (رضائی و صفا، ۱۳۹۳).

بنابراین بررسی تأثیر اجرای این طرح بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی روستاییان ضروری است و اهمیت مطالعه حاضر را نشان می‌دهد.

در استان لرستان، روستاها با مسائل و مشکلات عدیده‌ای از جمله بیکاری، عدم مدیریت صحیح آب، پراکندگی روستاها، وضعیت نامناسب توپوگرافی زمین، ناهمواری‌های طبیعی و غیره مواجه‌اند. به‌منظور رفع مشکلات یادشده مسئولان راهکارهای متفاوتی از جمله طرح هادی روستایی را در راستای بهبود و توسعه وضعیت اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی مناطق روستایی طراحی و پیاده نموده‌اند. در این راستا دهستان رازان با وجود ۱۱ روستا و ۳۱۰۲ نفر جمعیت به‌عنوان یک موقعیت مناسب اجرای طرح هادی انتخاب شده است. نظر به اینکه برای شناخت دقیق اثرات نیازمند مطالعه علمی است، حال مسئله اصلی این است: باوجود مسائل یادشده (اجتماعی، اقتصادی و کالبدی منطقه) آیا اجرا و پیاده‌سازی طرح هادی توانسته است بر کیفیت زندگی جامعه هدف تأثیرات بسزایی داشته باشد؟ در همین راستا، هدف کلی تحقیق بررسی اثرات اجرای طرح هادی روستایی بر کیفیت زندگی ساکنین دهستان رازان شهرستان خرم‌آباد است و در جهت نیل به آن، اهداف اختصاصی زیر را دنبال می‌کند:

- ۱) بررسی میزان رضایتمندی روستائیان منطقه از اجرای طرح هادی؛
- ۲) اثرات اجرای طرح هادی بر بعد اقتصادی کیفیت زندگی روستائیان منطقه؛
- ۳) اثرات اجرای طرح هادی بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی روستائیان منطقه و
- ۴) اثرات اجرای طرح هادی بر بعد کالبدی - محیطی کیفیت زندگی روستاهای مورد مطالعه.

لذا بر اساس هدف تحقیق، سوابق مرتبط با تحقیق در بخش بعدی مرور خواهد شد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

کیفیت زندگی اساساً برای ارزیابی وضعیت بهزیستی افراد یا جوامع به‌مثابه یک کل به کار می‌رود (میرعلیجانی و خراسانی، ۱۴۰۰). داروگری و همکاران (۱۴۰۲) به شناسایی شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی روستایی پرداختند که در این تحقیق چهار مؤلفه اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی را با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی، شناسایی نمودند لذا بررسی مطالعات و ارزیابی‌های مختلف نشان می‌دهد که اجرای طرح هادی روستایی به‌طورکلی از چهار بعد بر کیفیت زندگی ساکنین روستایی تأثیرگذار بوده است. اولین بعد که مربوط به «اثرات و پیامدهای اقتصادی» طرح‌های هادی می‌باشد؛ شامل بهبود وضعیت اشتغال و درآمد روستاییان، افزایش سرمایه‌گذاری در روستا، امید به آینده شغلی، داشتن پس‌انداز مناسب و افزایش قیمت زمین است. در همین راستا، می‌توان به مطالعه بونسینلی^۱ و همکاران (۲۰۱۵) اشاره نمود که در بررسی خود به این نتیجه رسیدند که دسترسی به زیرساخت‌ها و خدمات اساسی، عنصری ضروری برای حفظ سطح کیفیت زندگی در مناطق روستایی است. در مطالعه دیگری، داوسون^۲ و همکاران (۲۰۱۶) به بررسی تأثیر سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های روستایی و نقش آن در افزایش فرصت‌های اشتغال برای فقرا و رشد بخش کشاورزی در مناطق روستایی واقع در جنوب صحرای آفریقا پرداخته‌اند. نتایج این مطالعه نشان داد سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها یک اثر رشد پایدار بر درآمدهای روستایی و در نتیجه کاهش فقر داشته است. بابا^۳ و

¹ Boncinelli

² Dawson

³ Baba

همکاران (۲۰۱۵)، پرز^۱ و همکاران (۲۰۱۵)، چارلی^۲ و همکاران (۲۰۱۵)، بارتلت و همکاران (۲۰۱۰)، اسکوبل (۲۰۰۷)، شمعی و همکاران (۱۳۹۳) و عزیزپور و همکاران (۱۳۹۰) نیز در مطالعات خود بر این بعد تأکید کرده و آن را یکی از مهم‌ترین اثرات اجرای طرح‌های توسعه می‌دانند که نقش مؤثری در افزایش کیفیت زندگی در مناطق روستایی ایفا می‌نماید.

دومین بعد مربوط به «آثار و پیامدهای اجتماعی» طرح‌های هادی می‌باشد که ارتباط مثبت و معنی‌داری با کیفیت زندگی در مناطق روستایی داشته است. این پیامدها شامل کاهش فقر، کنترل مهاجرت، پویایی نهادهای محلی، بهره‌مندی از خدمات درمانی و بهداشتی (خانه بهداشت، درمانگاه، حمام) و بهبود منزلت اجتماعی روستاییان است. در همین راستا، گریکو^۳ و همکارانش (۲۰۱۵) به بررسی کیفیت زندگی زنان در مناطق روستایی مالووی پرداختند. آن‌ها در مطالعه خود بیشتر بر ابعاد اجتماعی و اقتصادی کیفیت زندگی تأکید کرده و نقش طرح‌ها و پروژه‌های روستایی را در ارتقاء این جنبه، مهم ارزیابی نمودند. یکی دیگر از مطالعاتی که به بررسی نقش توسعه زیرساخت‌های روستایی در بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی از بعد اجتماعی آن پرداخته؛ تحقیقی است که توسط گالادیم^۴ (۲۰۱۴) انجام پذیرفته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که بهبود وضعیت زیرساخت‌ها در مناطق روستایی نقشی محوری در کاهش فقر در این مناطق داشته است. لی^۵ و همکاران (۲۰۱۵)، ربیعی‌فر و همکاران (۱۳۹۴)، شمعی و همکاران (۱۳۹۳)، سواری و همکاران (۱۳۹۲)، حق‌پناه و دهقانی (۱۳۸۸)، مرادی و همکاران (۱۳۸۸) نیز در مطالعات خود به‌نوعی بر پیامدهای اجتماعی طرح‌های هادی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین آثار این طرح‌ها در ارتقاء کیفیت زندگی و افزایش رضایتمندی روستاییان تأکید داشته‌اند. باین‌حال نتایج برخی مطالعات نیز عدم موفقیت طرح‌های هادی را در بهبود وضعیت اجتماعی مناطق روستایی نشان می‌دهد؛ به‌عنوان نمونه نتایج بررسی موسوی قهدریجانی (۱۳۸۳) در خصوص آثار طرح‌های هادی روستایی در استان اصفهان نشان می‌دهد که عدم موفقیت در کنترل مهاجرت از نقایص عمده‌ی این طرح‌ها در مرحله‌ی اجرا به‌شمار می‌رود.

سومین بعد از اثرات اجرای طرح‌های هادی بر کیفیت زندگی در مناطق روستایی، مربوط به «اثرات کالبدی-فضایی» این طرح‌هاست. مطالعات و پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده است بیشتر بر آثاری که اجرای طرح‌های هادی بر بهبود وضعیت معابر، توسعه کمی و کیفی سکونتگاه‌های روستایی و اصلاح بافت روستا داشته؛ تأکید نموده‌اند. در همین زمینه نتایج مطالعه یگانه و همکارانش (۱۳۹۱) حاکی از آن است که اعتبارات دریافتی به منظور بهسازی مسکن روستایی بیشترین تأثیر را در شاخص‌های بعد کالبدی و کمترین تأثیر را در بعد اقتصادی و شاخص‌های آن داشته است. همچنین عنابستانی و اکبری (۱۳۹۰) نیز در تحقیقی نشان دادند، بیشترین اثرگذاری طرح‌های هادی در روستاها در بعد بازگشایی و نوسازی شبکه معابر روستایی روی داده است، به‌گونه‌ای که ۷۷/۶ درصد اثرگذاری طرح‌ها در رابطه با متغیر «شبکه معابر» است. در مطالعات وون^۶ و همکاران (۲۰۱۵)، سانکاری^۷ (۲۰۱۱)، اپلی و منون (۲۰۰۸)، رضایی و صفا (۱۳۹۳)، پورطاهری و همکاران (۱۳۹۱)، محمدی‌یگانه و همکاران (۱۳۹۱)، بنیاد مسکن انقلاب

¹ Perz

² Charlery

³ Greco

⁴ Galadima

⁵ Li

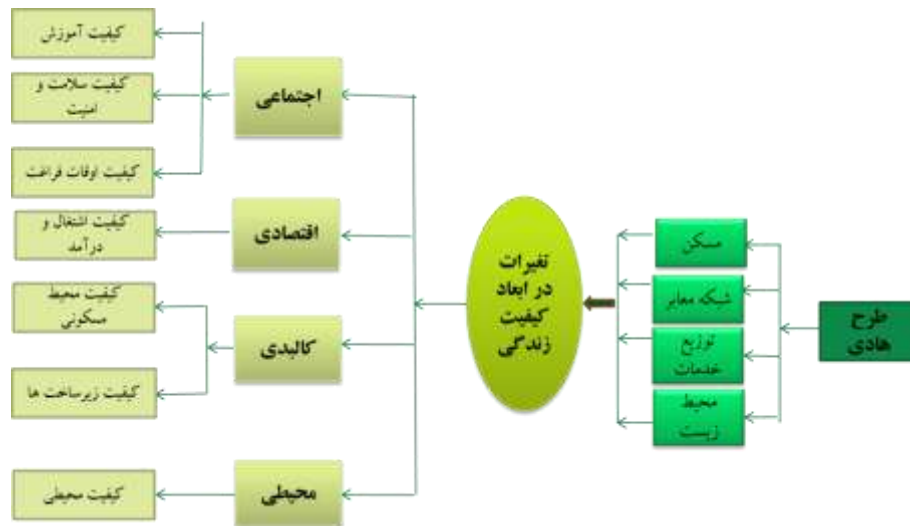
⁶ Won

⁷ Sunkari

اسلامی (۱۳۸۸) نیز ابعاد کالبدی-فضایی طرح‌های هادی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اثرات اجرای این طرح‌ها شناخته شده است.

در نهایت چهارمین بعد از اثرات طرح‌های هادی بر کیفیت زندگی ساکنین روستایی، «آثار و پیامدهای محیطی» اجرای این طرح‌هاست. این پیامدها شامل مقاوم‌سازی مسکن روستایی در برابر مخاطرات طبیعی همچون سیل و زلزله و بهبود وضعیت محیط‌زیست روستاها اعم از دفع زباله و پسماند خانگی و جمع‌آوری آب‌های سطحی است.

نگاچو و داس^۱ (۲۰۱۴) در مطالعه خود چارچوبی برای ارزیابی عملکرد پروژه‌های توسعه بین سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۱ در کنیا ارائه نمودند. نتایج این مطالعه نشان داد یکی از مهم‌ترین اثرات پروژه‌های توسعه، اثرات محیط‌زیستی است. یکی دیگر از مطالعاتی که اثرات محیط‌زیستی طرح‌های توسعه در مناطق روستایی را مورد توجه قرار داده؛ تحقیقی است که توسط زانگ^۲ و همکارانش در سال (۲۰۱۵) انجام پذیرفته است. در مطالعه دیگری زارعی (۱۳۸۸) به ارزشیابی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی پرداخت و به این نتیجه رسید که این طرح‌ها در بخش خمام شهرستان رشد از لحاظ نحوه‌ی ساخت‌وساز مسکن و معماری روستا برای بهسازی و مقاوم‌سازی آن، دفع بهداشتی زباله و دسترسی روستاییان به خدمات بیشترین موفقیت را داشته‌اند. نتایج بررسی‌های حسینی^۳ و همکاران (۲۰۱۱)، بریتون^۴ و همکاران (۲۰۱۱)، درست و همکاران (۱۳۹۲)، شارع پور (۱۳۷۰)، نیز مؤید همین مطلب بوده و بر پیامدهای محیطی طرح‌های توسعه در مناطق روستایی و نقش آن‌ها در ارتقاء کیفیت زندگی تأکید داشته‌اند. بر اساس مرور ادبیات نظری و پژوهش‌های اشاره‌شده، فهرستی جامع از متغیرها و نشانگرهای مرتبط با اثرات اجرای طرح هادی در مناطق روستایی تدوین شده است. فهرست اولیه نشانگرهای کیفی و نظری بر اساس قرابت و همگنی مفهومی و محتوایی در قالب چهار دسته اثرات زیست‌محیطی، کالبدی- فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی دسته‌بندی شده و بر مبنای آن الگوی مفهومی پژوهش مطابق با شکل ۱ می‌باشد.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

¹ Ngacho & Das

² Zhang

³ Hosseini

⁴ Brereton

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها از نوع توصیفی-پیمایشی است. با توجه به ماهیت تحقیق که از نوع هم‌وابستگی بود لذا همه متغیرها، مستقل محسوب می‌شدند. مهم‌ترین متغیرهای فردی تحقیق حاضر شامل سن، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، شغل اصلی، محل شغل، تعداد افراد خانوار، میزان مسافرت به شهرهای مجاور، میزان مسافرت به استان، میزان مسافرت به سایر استان‌ها، میزان تماشای تلویزیون، عضویت در نهادهای روستایی و میزان مطالعه است. متغیرهای کیفیت زندگی نیز در چهار بعد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و محیطی دسته‌بندی شده‌اند. جدول ۱ گویه‌ها و تعداد آنان را برای سنجش اثرات طرح هادی بر هر یک از ابعاد کیفیت زندگی را نشان می‌دهد.

جدول ۱- گویه‌های مورد استفاده در پژوهش

ابعاد کیفیت زندگی	گویه‌ها
بعد اجتماعی	کاهش مهاجرت به شهر- افزایش مهاجرت به روستا- افزایش تمایل به ماندگاری در روستا- افزایش توریست به روستا- افزایش فرصت‌های شغلی در منطقه. افزایش اعتماد به دولت - بهبود وضعیت تعاونی‌های روستایی و کشاورزی - بهبود نهادهای مدیریت محلی جدید - افزایش مشارکت مردمی در طرح و پروژه‌های روستا - افزایش احساس اعتماد و همکاری بین افراد روستایی - افزایش دسترسی به کارشناسان و عاملان دولتی. بهبود محل زندگی (مسکونی) - بهبود وضعیت رفت‌وآمد در داخل روستا - بهبود وضعیت بهداشت محیط روستا- افزایش دسترسی به کالا و خدمات- افزایش امنیت در برابر سوانح طبیعی (سیل و زلزله و...). بهبود شرایط و امکانات ورزشی و اوقات فراغت - افزایش امکان مسافرت روستاییان. افزایش دسترسی به کالا و خدمات- افزایش دسترسی به نیروهای امنیتی و پلیسی - کاهش تنش‌های محلی - کاهش امنیت اجتماعی- افزایش سطح سلامت جسمانی- افزایش سطح سلامت روحی و روانی- کاهش سوء تغذیه کودکان- کاهش مرگ‌ومیر کودکان و زنان- بهبود تسهیلات برای معلولان و سالمندان- کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی- بهبود معیشت خانواده‌های بی‌سرپرست- افزایش امید به آینده شغلی- افزایش موقعیت اجتماعی زنان و دختران روستایی. بهبود وضعیت فیزیکی آموزشی- دسترسی آسان به خدمات فناوری اطلاعات.
بعد اقتصادی	افزایش درآمد خانوار- افزایش درآمد روستا- کاهش فقر- کاهش نابرابری‌های اقتصادی روستاییان- کاهش هزینه‌های زندگی- بهبود درآمد ناشی از کشاورزی- ایجاد درآمد برای خانوارهای بد سرپرست. افزایش تمایل کارآفرینان به روستا- افزایش دسترسی به خدمات اعتباری مالی- افزایش اشتغال مستقیم و غیرمستقیم- ایجاد فرصت‌های اقتصادی غیر کشاورزی- رونق کسب‌وکارهای صنعتی- رونق کسب‌وکارهای صنایع دستی افزایش سرمایه‌گذاری در روستا- افزایش قیمت مسکن- افزایش پس‌انداز خانوارها- افزایش مالکیت و دارایی خانوارها- افزایش نقدینگی در روستا.
بعد کالبدی و محیطی	بهبود الگو (تیپ) منازل مسکونی- افزایش مقاوم‌سازی و بهسازی مسکن روستایی- افزایش مساحت و اتاق نسبت به جمعیت- رعایت ضوابط فنی (مسکن روستایی). اصلاح معابر و سطح دسترسی به نقاط مختلف روستا- جانمایی مراکز خدماتی در نقاط مناسب روستا- کیفیت راه روستایی- ایستگاه وسایل نقلیه عمومی- بهره‌مندی از آب آشامیدنی سالم و همگانی- جایگاه توزیع سوخت‌های فسیلی- وجود اماکن عمومی. رعایت الگوی مناسب منطقه- انتخاب مناسب ساخت‌وسازها از بعد توپوگرافی- انتخاب مناسب ساخت‌وسازها از بعد ایمنی- ایجاد فضای سبز و پارک- مدیریت فاضلاب روستایی- زیباسازی معابر و دیوارها- حفظ اماکن باارزش فرهنگی و تاریخی- کاهش آلاینده‌های منابع آب‌وخاک - رعایت مدیریت پسماند حیوانی- رعایت مدیریت پسماند خانگی- رعایت تفکیک جایگاه احشام و محیط زندگی- اصلاح شکل ظاهری روستا.

منبع: یافته‌های پژوهش

جامعه آماری این پژوهش را کلیه سرپرستان خانوارهای روستاهای رازان، سرگرفته و رنگرزان از دهستان رازان که طرح هادی در آن‌ها اجرا شده، تشکیل می‌دهند. برای انتخاب نمونه‌های تحقیق در این مطالعه از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شد. بدین منظور ابتدا تمام روستاهای دهستان رازان که طرح هادی در آن‌ها اجرا شده را مشخص نموده و سپس تعداد خانوارهای این روستاها ۵۱۵ خانوار محاسبه شد. در نهایت حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان تعداد ۲۲۰ نفر انتخاب گردید. جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق با استفاده از روش مطالعه اسنادی و پیمایشی انجام پذیرفت. در مطالعات اسنادی از کتاب‌ها، نشریه‌ها و مجله‌ها، آمارنامه‌ها و اینترنت استفاده گردید و در بخش پیمایشی نیز از پرسشنامه بهره گرفته شد. با توجه به این که پرسشنامه استاندارد در زمینه موضوع پژوهش حاضر وجود نداشت، بر اساس مطالعه اسناد و مدارک معتبر و قابل استناد، مصاحبه با مسئولین و کارشناسان ذی‌ربط و همچنین بهره‌گیری از سوابق تجربی گردآوری شده در زمینه موضوع مورد بررسی، پرسشنامه‌ای مشتمل بر دو بخش شامل مشخصات فردی و پرسش‌های اصلی تدوین گردید. برای سنجش روایی پرسشنامه از نظرات متخصصان و خبرگان استفاده شد. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، نشان داد که میزان پایایی مقیاس‌های به کار گرفته شده از ۰/۸ بیشتر بوده و قابل پذیرش است. نتایج حاصل از آزمون آلفای کرونباخ در جدول ۲ آمده است. در تحقیق حاضر به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از آماره‌های توصیفی و استنباطی بهره گرفته شد. در بخش توصیف داده‌ها از آماره‌هایی همچون جداول فراوانی، میانگین، واریانس، انحراف معیار و ضریب تغییرات و در بخش تحلیل داده‌ها نیز متناسب با مقیاس متغیرها از آزمون‌های t ، همبستگی پیرسون، اسپیرمن و تحلیل عاملی استفاده گردید.

جدول ۲- آلفای کرونباخ بخش‌های مختلف پرسشنامه

مؤلفه‌ها	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
بعد اجتماعی	۳۳	۰/۹۳۷
بعد اقتصادی	۱۹	۰/۹۴۹
بعد کالبدی و محیطی	۲۳	۰/۹۴۹
بخش رضایت	۱۲	۰/۸۳۳

منبع: یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش

یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که میانگین سنی پاسخگویان ۴۳/۶۶ سال است و اکثریت آن‌ها در طبقه سنی ۳۵-۲۶ سال قرار دارند. از نظر سطح تحصیلات، بیشتر روستاییان (۲۹/۱ درصد) دارای تحصیلات بالاتر از دیپلم می‌باشند. همچنین بررسی وضعیت اشتغال نمونه مورد بررسی نشان می‌دهد، اکثر افراد دارای شغل آزاد (۲۸/۶ درصد) و کشاورزی (۱۸/۶ درصد) هستند. از نظر تعداد افراد خانوار، بیشتر پاسخگویان (۵۵/۵ درصد) دارای تعداد افراد خانوار بیشتر از ۵ نفر می‌باشند.

جدول ۳- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب سطح تحصیلات

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
ابتدایی	۳۳	۱۵/۰	۱۵
سیکل	۲۹	۱۳/۲	۲۸/۲
دبیرستان	۳۵	۱۵/۹	۴۴/۱
دیپلم	۴۶	۲۰/۹	۶۵
دیپلم به بالا	۶۴	۲۹/۱	۹۴/۱
بی پاسخ	۱۳	۵/۹	۱۰۰
جمع	۲۲۰	۱۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهش

بررسی میزان رضایتمندی روستاییان از اجرای طرح هادی

به منظور توصیف کیفی متغیر رضایتمندی روستاییان نسبت به اجرای طرح هادی از روش «فاصله انحراف معیار از میانگین» استفاده شده است. در این روش نحوه تبدیل امتیازات کسب شده به چهار سطح به شرح ذیل برآورد می‌شوند:

$A < \text{Mean} - \text{St.d}$: A= پایین

$\text{Mean} - \text{Std} < B < \text{Mean}$: B= متوسط

$\text{Mean} < C < \text{Mean} + \text{St.d}$: C = بالا

$D > \text{Mean} + \text{St.d}$: D = خیلی بالا

لازم به ذکر است برای روستاییانی که نمره کمتر از ۳۰ کسب کرده‌اند، دارای رضایت پایین، افراد با نمره ۳۰-۳۷ دارای رضایت متوسط، افراد با نمره ۳۷-۴۵ دارای رضایت بالا و افرادی که نمره بیشتر از ۴۵ کسب نموده‌اند، دارای رضایت خیلی بالا نسبت به اجرای طرح هادی می‌باشند. با توجه به فرمول ارائه شده و داده‌های جدول ۴ بیشترین فراوانی (۴۵/۵ درصد) مربوط به گروه سوم (۳۷-۴۵) است، بنابراین رضایت روستاییان نسبت به اجرای طرح هادی در حد بالا است این رضایت بالا از عواملی مثل امنیت و آسایش محل زندگی و رفت‌وآمد در داخل روستا و مقاومت و ایمنی محل سکونت، ناشی می‌شود.

جدول ۴- توزیع فراوانی روستاییان بر اساس سطح رضایت از طرح هادی

رضایتمندی روستاییان نسبت به کیفیت زندگی	فراوانی	درصد
پایین	۴۵	۲۰/۵
متوسط	۵۳	۲۴/۱
بالا	۱۰۰	۴۵/۵
خیلی بالا	۲۲	۱۰

منبع: یافته‌های پژوهش

بررسی اثرات اجرای طرح هادی روستایی بر ابعاد کیفیت زندگی

به منظور بررسی اثرات اجرای طرح هادی روستایی بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی ساکنین مناطق روستایی در دهستان رازان، از آزمون تی مستقل استفاده شد. در ابتدا پیامدهای اجرای طرح هادی بر «بعد اجتماعی» کیفیت زندگی مورد بررسی قرار گرفت. برای این منظور میانگین عملکرد طرح هادی بر بعد اجتماعی محاسبه گردید که عدد ۲/۵۶ به دست آمد. این میزان با توجه به نتایج طیف ۶ گزینه‌ای پرسشنامه‌ها (خیلی زیاد=۵، زیاد=۴، متوسط=۳، کم=۲، خیلی کم=۱، اصلاً=۰) بوده است (جدول ۵).

جدول ۵- میانگین تأثیر طرح هادی روستایی بر ابعاد کیفیت زندگی

ابعاد کیفیت زندگی	تعداد	میانگین عملکرد	انحراف معیار
بعد اجتماعی	۳۳	۲/۵۶	۰/۶۱۹
بعد اقتصادی	۱۹	۲/۱۵	۰/۳۶۸
بعد فیزیکی-کالبدی	۱۳	۳/۲۴۸	۰/۳۲۸
بعد زیست‌محیطی	۱۰	۲/۶۳۹	۰/۳۱۴

منبع: یافته‌های پژوهش

سپس بر اساس آزمون t تک نمونه‌ای، عدد ۳ به عنوان میانه نظری پاسخ‌ها با میانگین عملکرد طرح هادی روستایی مقایسه گردید. با توجه به این که میانگین عملکرد طرح هادی از میانگین نظری پایین تر می‌باشد، بنابراین عملکرد طرح هادی روستایی بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی در حد پایین ارزیابی می‌شود و اجرای طرح هادی روستایی بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی روستاهای مورد مطالعه تأثیر مثبت و معنی‌داری نداشته است. همچنین نتایج پژوهش حاکی از آن است که میانگین عملکرد طرح هادی در بعد اقتصادی از میانگین نظری پایین تر بوده و لذا عملکرد طرح هادی روستایی بر بعد اقتصادی نیز در حد پایین ارزیابی می‌شود؛ اما همان‌طور که از نتایج جدول (۶) نیز برمی‌آید؛ اجرای طرح هادی روستایی بر بعد کالبدی کیفیت زندگی روستاهای مورد مطالعه، تأثیر مثبت و معنی‌داری داشته است. بنابراین عملکرد طرح هادی روستایی بر بعد کالبدی در حد بالا (بیشتر از حد متوسط) ارزیابی می‌شود. در خصوص تأثیر اجرای طرح هادی روستایی بر بعد زیست‌محیطی کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه، نتایج نشان می‌دهد که میانگین عملکرد کمتر از میانه نظری می‌باشد. بنابراین عملکرد طرح هادی روستایی بر بعد زیست‌محیطی در حد پایین (کمتر از حد متوسط) ارزیابی شده که حاکی از عدم تأثیرگذاری طرح هادی بر بعد زیست‌محیطی می‌باشد.

جدول ۶- مقایسه میانگین تأثیر طرح هادی روستایی بر ابعاد کیفیت زندگی

ابعاد کیفیت زندگی	مقدار آزمون	درجه آزادی	تفاوت میانگین		فاصله اطمینان تفاوت ۹۵٪	
			بالا	پایین	بالا	پایین
بعد اجتماعی	-۵/۱۳۲	۳۱	-۰/۴۳۶	۰/۲۶۳	-۰/۶۱۰	۰/۲۶۳
بعد اقتصادی	-۱۰/۰۱	۱۸	-۰/۸۴۷	-۰/۶۶۹	-۱/۰۲۵	-۰/۶۶۹
بعد کالبدی	۲/۷۲۸	۱۲	۰/۲۴۸	۰/۴۴۶	۰/۰۵۰	۰/۴۴۶
بعد زیست‌محیطی	-۳/۶۳۰	۹	-۰/۳۶۱	-۰/۱۳۶	-۰/۵۸۶	-۰/۱۳۶

منبع: یافته‌های پژوهش

اثرات اجرای طرح هادی بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی روستائیان منطقه

مقدار ضریب KMO، برای بعد اجتماعی برابر با ۰/۷۸۹ بوده که رقم مناسبی است و نتیجه آزمون بارتلت نیز در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار است. پس از اطمینان از مناسب بودن داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی، از چرخش وریماکس برای دستیابی به عامل‌های معنی‌دار استفاده شد. این عوامل مجموعاً ۶۰/۴۸۴ درصد واریانس مربوط به بعد اجتماعی را تبیین می‌نمایند (جدول ۷).

جدول ۷- تعداد عامل‌های استخراج شده همراه با مقادیر ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی

ردیف	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی
۱	سرمایه - تحرک اجتماعی	۱۰/۲۷۸	۳۲/۱۱۷	۳۲/۱۱۷
۲	سلامت و رفاه اجتماعی	۳/۵۸۵	۱۱/۲۰۳	۴۳/۳۲۰
۳	زیرساخت‌های رفاهی - اجتماعی	۳/۱۱۹	۹/۷۴۵	۵۳/۰۶۶
۴	کیفیت روانی - آموزشی	۲/۳۷۴	۷/۴۱۹	۶۰/۴۸۴

منبع: یافته‌های پژوهش

وضعیت بارگذاری عامل‌ها پس از چرخش بر مبنای قرار گرفتن متغیرهایی با بار عاملی در جدول (۸) آمده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، چهار عامل کلیدی، مهم‌ترین عوامل بعد اجتماعی کیفیت زندگی حاصل از تأثیرگذاری اجرای طرح هادی را تشکیل می‌دهد:

عامل اول: (تحرک - سرمایه اجتماعی)، این عامل به‌تنهایی ۳۲/۱۱۷ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌کند و در اولویت اول قرار دارد. در این عامل ۷ متغیر به ترتیب ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: بهبود نهادهای مدیریتی محلی جدید، افزایش احساس اعتماد و همکاری بین افراد روستایی، افزایش مشارکت مردمی در طرح و پروژه‌های روستا، کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی، افزایش موقعیت اجتماعی زنان و دختران روستایی، افزایش مهاجرت به روستا، افزایش امنیت در برابر سوانح طبیعی. در این عامل، متغیر «افزایش امنیت در برابر سوانح طبیعی»، به دلیل پایین بودن بار عاملی (۰/۴۵۵) و ناهم‌سنج بودن با بقیه متغیرها حذف شد.

عامل دوم: (سلامت و رفاه اجتماعی)، این عامل به‌تنهایی ۱۱/۲۰۳ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌کند و در اولویت دوم قرار دارد. در این عامل ۷ متغیر ایفای نقش می‌کنند که به ترتیب عبارت‌اند از: افزایش سطح سلامت جسمانی، بهبود معیشت خانواده‌های بد سرپرست، افزایش سطح سلامت روحی و روانی، افزایش امید به آینده شغلی، کاهش تنش‌های محلی، افزایش امکان مسافرت روستائیان، کاهش مهاجرت به شهر. در این عامل، متغیر «کاهش مهاجرت به شهر»، به دلیل پایین بودن بار عاملی (۰/۴۹۵) و عدم سنخیت با بقیه متغیرها حذف گردید.

عامل سوم: (زیرساخت‌های رفاهی - اجتماعی)، این عامل به‌تنهایی ۹/۷۴۵ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌کند و در اولویت سوم قرار دارد. در این عامل ۷ متغیر به ترتیب ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: بهبود وضعیت تعاونی‌های روستایی و کشاورزی، بهبود شرایط و امکانات ورزشی و اوقات فراغت، افزایش گردشگر به روستا، افزایش فرصت‌های شغلی در منطقه، افزایش دسترسی به کارشناسان و عاملان دولتی، دسترسی آسان به خدمات

تحلیل اثرات طرح هادی روستایی بر کیفیت زندگی ... / نادری مهدی و همکاران

فناوری و اطلاعات و ارتباطات، افزایش دسترسی به نیروهای امنیتی و پلیس. متغیر «افزایش فرصت‌های شغلی در منطقه»، به دلیل عدم سنخیت با بقیه متغیرها حذف شده است.

جدول ۸- متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل بعد اجتماعی و میزان بارهای عاملی

اولویت	نام عامل	متغیرها	بار عاملی
اول	سرمایه - تحرک اجتماعی	بهبود نهادهای مدیریت محلی جدید	۰/۷۴۰
		افزایش احساس اعتماد و همکاری بین افراد روستایی	۰/۷۰۲
		افزایش مشارکت مردمی در طرح و پروژه‌های روستا	۰/۶۵۶
		کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی	۰/۶۲۰
		افزایش موقعیت اجتماعی زنان و دختران روستایی	۰/۵۹۹
دوم	سلامت و رفاه اجتماعی	افزایش مهاجرت به روستا	۰/۵۱۴
		افزایش سطح سلامت جسمانی	۰/۷۸۴
		بهبود معیشت خانواده‌های بد سرپرست	۰/۶۹۶
		افزایش سطح سلامت روحی و روانی	۰/۶۹۴
		افزایش امید به آینده شغلی	۰/۶۹۳
		کاهش تنش‌های محلی	۰/۵۲۳
		افزایش امکان مسافرت روستاییان	۰/۵۰۱
		بهبود وضعیت تعاونی‌های روستایی و کشاورزی	۰/۸۱۸
		بهبود شرایط و امکانات ورزشی و اوقات فراغت	۰/۷۶۳
		افزایش گردشگر به روستا	۰/۷۱۴
سوم	رفاهی - اجتماعی	افزایش دسترسی به کارشناسان و عاملان دولتی	۰/۶۷۶
		دسترسی آسان به خدمات فناوری و اطلاعات و ارتباطات	۰/۶۴۵
		افزایش دسترسی به نیروهای امنیتی و پلیس	۰/۵۴۵
		افزایش تمایل به ماندگاری در روستا	۰/۶۹۱
		افزایش اعتماد به دولت	۰/۶۴۰
چهارم	کیفیت روانی - آموزشی	بهبود وضعیت رفت‌وآمد در داخل روستا	۰/۶۳۸
		بهبود وضعیت فیزیکی آموزشی	۰/۵۶۹

منبع: یافته‌های پژوهش

عامل چهارم: (کیفیت روانی - آموزشی)، این عامل ۷/۴۱۹ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌کند و در اولویت چهارم قرار دارد. در این عامل ۴ متغیر ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: افزایش تمایل به ماندگاری در روستا، افزایش اعتماد به دولت، بهبود وضعیت رفت‌وآمد در داخل روستا، بهبود وضعیت فیزیکی آموزشی. یافته‌های این تحقیق با تحقیقات لهسایی‌زاده و ماجدی (۱۳۸۴)، مظفر و همکاران (۱۳۸۷) و عنابستانی (۱۳۸۸) مطابقت دارد.

اثرات اجرای طرح هادی بر بعد اقتصادی کیفیت زندگی روستائیان منطقه

با توجه به اینکه مقدار ضریب KMO، برابر با ۰/۸۷۰ محاسبه گردید و آزمون بارنتلت نیز در سطح یک درصد معنی دار شد؛ لذا داده‌ها از مناسبت لازم برای بهره‌گیری از تحلیل عاملی برخوردارند. برای دستیابی به عامل‌های معنی دار از چرخش وریماکس استفاده گردید و نتایج نشان داد که عوامل استخراج شده، مجموعاً ۶۹/۵۰۱ درصد واریانس مربوط به بعد اقتصادی را تبیین می‌نمایند (جدول ۹).

جدول ۹- تعداد عامل‌های استخراج شده همراه با مقادیر ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی بعد اقتصادی

ردیف	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی
۱	اثرات اشتغال‌زایی	۹/۵۷۱	۵۰/۳۷۵	۵۰/۳۷۵
۲	اثرات درآمدی	۲/۱۲۳	۱۱/۱۷۲	۶۱/۵۴۷
۳	اثرات توزیعی	۱/۵۱۱	۷/۹۵۳	۶۹/۵۰۱

منبع: یافته‌های پژوهش

وضعیت بارگذاری عامل‌ها پس از چرخش بر مبنای قرار گرفتن متغیرهایی با بار عاملی در جدول (۱۰)، آمده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، سه عامل کلیدی مهم‌ترین عوامل بعد اقتصادی را تشکیل می‌دهد: عامل اول: (اشتغال‌زایی)، این عامل ۵۰/۳۷۵ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌کند و در اولویت اول قرار دارد. در این عامل ۹ متغیر ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: افزایش گردش نقدینگی در روستا، ایجاد فرصت‌های اقتصادی غیر کشاورزی، رونق کسب‌وکارهای صنعتی، ایجاد درآمد برای خانواده‌های بد سرپرست، افزایش اشتغال مستقیم، افزایش دسترسی به خدمات اعتباری- مالی، رونق کسب‌وکارهای صنایع دستی، افزایش سرمایه‌گذاری در روستا.

جدول ۱۰- متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل بعد اقتصادی و میزان بارهای عاملی

اولویت	نام عامل	متغیرها	بار عاملی
اول	اثرات اشتغال‌زایی	افزایش گردش نقدینگی در روستا	۰/۸۶۲
		ایجاد فرصت‌های اقتصادی غیر کشاورزی	۰/۷۶۵
		رونق کسب‌وکارهای صنعتی	۰/۷۴۳
		ایجاد درآمد برای خانواده‌های بد سرپرست	۰/۷۳۸
		افزایش اشتغال مستقیم	۰/۷۱۱
		افزایش دسترسی به خدمات اعتباری- مالی	۰/۷۱۰
		رونق کسب‌وکارهای صنایع دستی	۰/۶۸۱
		افزایش سرمایه‌گذاری در روستا	۰/۶۵۹
		افزایش اشتغال غیرمستقیم	۰/۵۸۳
دوم	اثرات درآمدی	افزایش پس‌انداز خانوارها	۰/۸۰۰
		کاهش فقر	۰/۷۵۷
		کاهش هزینه‌های زندگی	۰/۶۸۷
		افزایش درآمد خانوار	۰/۶۳۸

۰/۶۶۰	افزایش مالکیت و دارایی خانوارها		
۰/۷۹۰	افزایش قیمت مسکن		
۰/۶۸۳	افزایش تمایل کارآفرینان به روستا		
۰/۶۷۱	کاهش نابرابری‌های اقتصادی روستاییان	اثرات توزیعی	سوم
۰/۶۲۷	افزایش درآمد روستا		
۰/۵۹۱	بهبود درآمد ناشی از کشاورزی		

منبع: یافته‌های پژوهش

عامل دوم: (اثرات درآمدی)، این عامل ۱۱/۱۷۲ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌کند و در اولویت دوم قرار دارد. در این عامل ۵ متغیر ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: افزایش پس‌انداز خانوارها، کاهش فقر، کاهش هزینه‌های زندگی، افزایش درآمد خانوار، افزایش مالکیت و دارایی خانوارها. عامل سوم: (اثرات توزیعی)، این عامل ۷/۹۵۳ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌کند و در اولویت سوم قرار دارد. در این عامل ۵ متغیر ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: افزایش قیمت مسکن، افزایش تمایل کارآفرینان به روستا، کاهش نابرابری‌های اقتصادی روستاییان، افزایش درآمد روستا، بهبود درآمد ناشی از کشاورزی.

اثرات اجرای طرح هادی بر بعد کالبدی - محیطی کیفیت زندگی روستائیان منطقه

با توجه به اینکه مقدار ضریب KMO برابر با ۰/۸۹۰ محاسبه گردید و آزمون بارتلت نیز در سطح یک درصد معنی‌دار شد؛ لذا داده‌ها از انسجام درونی لازم برای استفاده از تحلیل عاملی برخوردارند. نتایج نشان داد که عوامل استخراج‌شده، مجموعاً ۶۵/۹۴۳ درصد واریانس مربوط به بعد کالبدی-زیست محیطی را تبیین می‌نمایند (جدول ۱۱).

جدول ۱۱- عامل‌های استخراج‌شده همراه با مقادیر ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی بعد کالبدی-زیست محیطی

ردیف	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی
۱	ارتقاء کیفیت فنی مسکن	۱۰/۷۳۲	۴۶/۶۵۹	۴۶/۶۵۹
۲	اثرات خدماتی- فیزیکی	۲/۶۰۱	۱۱/۳۰۷	۵۷/۹۶۶
۳	اثرات خدماتی- کاربری	۱/۸۳۵	۷/۹۷۶	۶۵/۹۴۳

منبع: یافته‌های پژوهش

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، سه عامل کلیدی مهم‌ترین عوامل بعد کالبدی-محیطی را تشکیل می‌دهد (جدول ۱۲). عامل اول: (ارتقاء کیفیت فنی مسکن)، این عامل ۴۶/۶۵۹ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌کند و در اولویت اول قرار دارد. در این عامل ۱۰ متغیر ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از بهبود الگو (تیپ) منازل مسکونی، رعایت الگوی مناسب منطقه، انتخاب مناسب ساخت‌وسازها از بعد توپوگرافی، اصلاح معابر و سطح دسترسی به نقاط مختلف روستا، رعایت تفکیک جایگاه احشام و محیط زندگی، ایستگاه وسایل نقلیه عمومی، افزایش مساحت و اتاق نسبت به جمعیت، افزایش مقاوم‌سازی و بهسازی مسکن روستایی، انتخاب مناسب ساخت‌وسازها از بعد ایمنی، رعایت ضوابط فنی (مسکن روستایی).

عامل دوم: (اثرات خدماتی - فیزیکی روستا)، این عامل ۱۱/۳۰۷ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌کند و در اولویت دوم قرار دارد. در این عامل هشت متغیر ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: رعایت مدیریت پسماند خانگی، حفظ اماکن باارزش فرهنگی و تاریخی، اصلاح شکل ظاهری روستا، جایگاه توزیع سوخت‌های فسیلی، جانمایی مراکز خدماتی در نقاط مناسب روستا، رعایت مدیریت پسماند حیوانی، وجود اماکن عمومی، کاهش آلاینده‌های منابع آب و خاک.

عامل سوم: (اثرات خدماتی - کاربری روستا)، این عامل نیز ۷/۹۷۶ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌کند و در اولویت سوم قرار دارد. در این عامل پنج متغیر ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: زیباسازی معابر و دیوارها، مدیریت فاضلاب روستایی، کیفیت راه روستایی، ایجاد فضای سبز و پارک، بهره‌مندی از آب آشامیدنی سالم و همگانی.

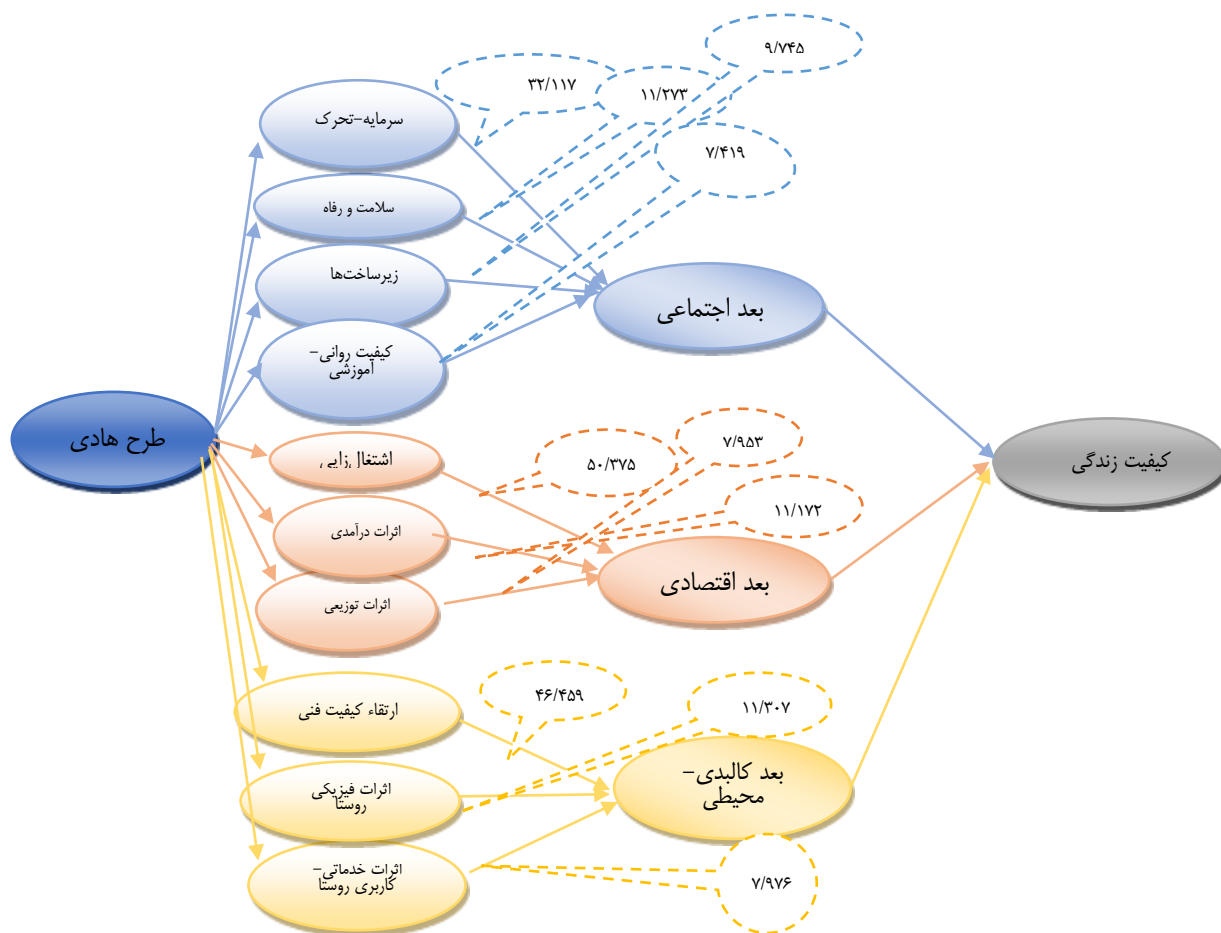
جدول ۱۲- متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل بعد کالبدی-زیست محیطی و میزان بارهای عاملی

اولویت	نام عامل	متغیرها	بار عاملی
اول	ارتقاء کیفیت فنی مسکن	بهبود الگو (تیپ) منازل مسکونی	۰/۷۹۶
		رعایت الگوی مناسب منطقه	۰/۷۷۱
		انتخاب مناسب ساخت‌وسازها از بعد توپوگرافی	۰/۷۳۴
		اصلاح معابر و سطح دسترسی به نقاط مختلف روستا	۰/۷۱۴
		رعایت تفکیک جایگاه احشام و محیط زندگی	۰/۷۱۱
		ایستگاه وسایل نقلیه عمومی	۰/۶۴۷
		افزایش مساحت و اتاق نسبت به جمعیت	۰/۶۰۵
		افزایش مقاوم‌سازی و بهسازی مسکن روستایی	۰/۵۹۸
		انتخاب مناسب ساخت‌وسازها از بعد ایمنی	۰/۵۷۸
		رعایت ضوابط فنی (مسکن روستایی)	۰/۴۶۰
دوم	اثرات خدماتی - فیزیکی روستا	رعایت مدیریت پسماند خانگی	۰/۸۰۳
		حفظ اماکن باارزش فرهنگی و تاریخی	۰/۷۱۲
		اصلاح شکل ظاهری روستا	۰/۷۰۲
		جایگاه توزیع سوخت‌های فسیلی	۰/۶۸۴
		جانمایی مراکز خدماتی در نقاط مناسب روستا	۰/۶۷۳
		رعایت مدیریت پسماند حیوانی	۰/۶۳۸
		وجود اماکن عمومی	۰/۶۲۰
		کاهش آلاینده‌های منابع آب و خاک	۰/۵۶۴
		زیباسازی معابر و دیوارها	۰/۷۳۰
		مدیریت فاضلاب روستایی	۰/۶۷۷
سوم	اثرات خدماتی - کاربری روستا	کیفیت راه روستایی	۰/۶۷۵
		ایجاد فضای سبز و پارک	۰/۶۴۸
		بهره‌مندی از آب آشامیدنی سالم و همگانی	۰/۴۲۹

منبع: یافته‌های پژوهش

بحث، نتیجه‌گیری، پیشنهادها

طرح هادی روستا از جمله طرح‌های عمران روستایی است که می‌تواند نقش بنیادی و زیربنایی در توسعه همه‌جانبه مناطق روستایی داشته باشد و از جمله اقدامات مهمی که می‌تواند به تقویت و پایداری آثار این‌گونه طرح‌ها کمک شایانی کند؛ بررسی نتایج آن‌ها در رسیدن به اهداف موردنظر است. با توجه به تحلیل‌های صورت گرفته از نتایج به‌دست‌آمده می‌توان گفت که اجرای طرح هادی در روستاهای موردنظر، محل زندگی مسکونی روستائیان را بهبود بخشیده و همچنین احساس امنیت در برابر سوانح طبیعی را بالا برده؛ به دنبال آن توانسته اعتماد افراد را نسبت به دولت افزایش بدهد ولی در بهبود نهادهای مدیریتی در این روستاها نتوانسته گامی مؤثر بردارد و همچنین به دنبال آن نتوانسته، در افزایش گردشگر به این روستاها، افزایش مشارکت مردمی در طرح و پروژه‌های روستا، بهبود شرایط و امکانات ورزشی و اوقات فراغت، افزایش فرصت‌های شغلی در منطقه و غیره نقش قابل توجهی داشته باشد، لذا طرح هادی بر بعد اجتماعی تأثیری در حد پایین داشته و نتوانسته به اهداف موردنظر به‌طور کامل دست پیدا کند. در همین راستا، گریکو و همکاران (۲۰۱۵)، لی و همکاران (۲۰۱۵)، گلاادیم (۲۰۱۴)، شمعی و همکاران (۱۳۹۳)، سواری و همکاران (۱۳۹۲) در مطالعات خود بیشتر بر ابعاد اجتماعی کیفیت زندگی تأکید کرده و نقش طرح‌ها و پروژه‌های روستایی را در ارتقاء این جنبه، مهم ارزیابی نموده‌اند.

شکل ۲- مدل تجربی تحلیل اثرات اجرای طرح هادی بر ابعاد کیفیت زندگی

می‌توان عنوان نمود که برنامه‌های توسعه روستایی رویکرد رفاه محور و فیزیک گرایی بوده و کمتر به بحث تولید محوری توجه شده است که از دیدگاه روستاییان تأثیر اجرای طرح هادی بر بعد اقتصادی کیفیت زندگی در حد کم عنوان شده است. با توجه به نتایج حاصله، اجرای این طرح بر بعد اقتصادی فقط بر «افزایش مالکیت و دارایی خانوارها» و «افزایش قیمت مسکن» تأثیر مثبت داشته است. ولی درعین حال نتوانسته برافزایش فرصت‌های اقتصادی غیر کشاورزی، رونق کسب‌وکارهای صنعتی، افزایش دسترسی به خدمات اعتباری-مالی، افزایش گردش نقدینگی در روستا و به‌طور کل کاهش فقر تأثیر معنی‌داری بگذارد. داوسون و همکاران (۲۰۱۶)، بابا و همکاران (۲۰۱۵)، پرز و همکاران (۲۰۱۵)، چارلی و همکاران (۲۰۱۵)، بارتلت و همکاران (۲۰۱۰)، اسکوبل (۲۰۰۷) و عزیزپور و همکاران (۱۳۹۰) نیز در مطالعات خود اثرات اجرای طرح‌های توسعه را بر بعد اقتصادی بررسی نموده و معتقدند که بهبود وضعیت اقتصادی مناطق روستایی، نقش مؤثری در افزایش کیفیت زندگی آنان خواهد داشت. اجرای این طرح با تأثیری که بر بهبود کیفیت راه‌های روستایی و همچنین ارتباط بین روستاها و افزایش ماشین‌آلات حمل‌ونقل در اسرع وقت داشته است، توانسته درآمد ناشی از کشاورزی را بهبود ببخشد و به دنبال آن هزینه زندگی را کاهش دهد؛ همچنین اجرای این طرح بر بهسازی مساکن روستایی و افزایش مقاوم‌سازی مساکن تأثیر زیادی داشته و توانسته موفق عمل کند. لذا اجرای طرح هادی در روستاهای مورد مطالعه بر بعد کالبدی کیفیت زندگی تأثیر بسزایی داشته است؛ اما در مدیریت پسماندهای خانگی، حفظ اماکن باارزش فرهنگی و تاریخی، کاهش آلاینده‌های منابع آب‌وخاک، رعایت تکمیک جایگاه احشام و محیط زندگی و غیره موفق عمل نکرده و لذا عملکرد آن در بعد محیطی ضعیف بوده و نیاز به کار بیشتری در این زمینه دارد. در مطالعات وون و همکاران (۲۰۱۵)، زانگ و همکاران (۲۰۱۵)، نگاچو و داس (۲۰۱۴)، سانکاری (۲۰۱۱)، حسینی و همکاران (۲۰۱۱)، اپلی و منون (۲۰۰۸)، رضایی و صفا (۱۳۹۳)، درست و همکاران (۱۳۹۲)، پورطاهری (۱۳۹۱)، محمدی‌یگانه و همکاران (۱۳۹۱)، آمار و صمیمی (۱۳۸۸)، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی (۱۳۸۸) نیز ابعاد کالبدی-محیطی طرح‌های هادی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اثرات اجرای این طرح‌ها شناخته شده است.

با توجه به نتایج حاصل از تحقیق حاضر پیشنهادهای ذیل به‌منظور اثرگذاری بیشتر طرح هادی روستایی و ارتقاء کیفیت زندگی ساکنین روستاهای مورد نظر ارائه می‌شود.

طرح هادی در عمل یک طرح جامع توسعه روستایی در فاز تهیه است ولی در فاز اجرا، صرفاً یک طرح کالبدی است و سایر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی مورد توجه قرار نمی‌گیرد. بنابراین با توجه به تأثیر کم اجرای این طرح بر این بخش‌ها ضروری است که در طرح‌های آینده، اقدامات و تدابیر لازم برای بهبود ابعاد اجتماعی و اقتصادی ازجمله برنامه‌های اشتغال‌زایی، تعیین مشاغل قابل توسعه در منطقه و پتانسیل‌های روستا و همکاری با دیگر سازمان‌ها در این زمینه فراهم شود.

بازنگری در اهداف مدنظر طرح و گنجاندن عناصر کم‌توجه ازجمله جانمایی مراکز خدماتی در نقاط مناسب روستا که در این مورد ضرورت دارد که طرح قبل از اجرا ضمن ارزیابی وضعیت موجود مراکز و ساختمان‌های خدماتی به تعبیه و گنجاندن این مراکز همچون فروشگاه‌ها، مراکز بهداشتی و آموزشی و غیره، بر اساس شکل روستا و امکان دسترسی عموم اقدام گردد.

با توجه به عدم عنایت و اهتمام طرح به مسائل زیست‌محیطی، لازم است که طرح با توجه به مسئله توسعه پایدار، مواردی چون ایجاد فضای سبز و پارک‌های روستایی، نظارت بر ساخت مسکن با رعایت فاصله جایگاه دام از محل زندگی را موردنظر قرار دهد. پیشنهاد می‌شود در حین اجرای این طرح‌ها به تعیین حساسیت‌های زیست‌محیطی در نواحی مختلف روستایی مانند بناهای تاریخی و مذهبی برای افزایش گردشگر، توجه و اقدامات کافی صورت بگیرد.

منابع

۱. پورطاهری، م؛ عباسی، م؛ رکن‌الدین افتخاری، ع. ۱۳۹۱. ارزیابی عملکرد طرح هادی روستایی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی مطالعه موردی: روستاهای نبوت و خوران شهرستان ایوان غرب، جغرافیا و پایداری محیط، شماره ۵: ۲۵-۳۶.
۲. حاجی‌نژاد، ع؛ پایدار، ا. و صادقی، خدیجه. ۱۳۹۳. میزان موفقیت طرح‌های هادی روستایی از دیدگاه مردم و مسئولان مورد: شهرستان رشتخوار. جغرافیا (فصلنامه علمی-پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)، ۱۲(۴۳): ۱۰۳-۸۱.
۳. حق‌پناه، م. و دهقانی، م. ۱۳۸۸. بررسی اثرات کالبدی اجرای طرح هادی روستایی، اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، تهران.
۴. داروگری، ش. زیویار، پ. و استعلاجی، ع. ۱۴۰۲. بررسی شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی روستایی شهرستان کرمانشاه. مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های روستایی، ۱۸(۴): ۸۵-۶۵.
۵. درست، س. امینی، ع. صیدایی، ا. و برقی، ح. ۱۳۹۲. ارزیابی میزان تحقق‌پذیری طرح‌های هادی از دیدگاه روستاییان (نمونه موردی: دهستان‌های میلاس و سردشت شهرستان لردگان). مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. شماره ۳، ۱۶۹-۱۸۶.
۶. ربیعی‌فر، و. صنعتی‌منفرد، س. ساشورپور، م. و حضرتی، م. ۱۳۹۴. تحلیل و ارزیابی اثرات اجرای طرح هادی در تحولات اقتصادی اجتماعی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای استان زنجان). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۷(۱۷): ۹۰-۷۵.
۷. رضایی، ر. و صفا، لیلیا. ۱۳۹۳. تحلیل اثرات اجرای طرح هادی روستایی با استفاده از مدل معادلات ساختاری (مطالعه موردی شهرستان زنجان). فصلنامه علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی، ۱۴(۶۶): ۱۷۱-۱۵۱.
۸. زارعی، ی. ۱۳۸۸. نقدی بر فرآیند تهیه طرح هادی روستایی، مسکن و محیط روستا. ۲۸(۱۲۷): ۶۵-۵۶.
۹. سواری، م. شیرینی، ن. و شعبانعلی‌فمی، ح. ۱۳۹۲. تحلیل عوامل مرتبط با رضایتمندی روستاییان از طرح هادی؛ (مطالعه موردی روستای فراگل شهرستان دیواندره). مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۲: ۸۲-۶۷.
۱۰. شارع‌پور، م. ۱۳۷۰. بررسی اثرات اقتصادی اجتماعی اجرای طرح‌های بهسازی در روستاهای استان آذربایجان شرقی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی مصطفی ازکیا، تهران.
۱۱. شمعی، ع. احمدآبادی، ف. و احمدآبادی، ح. ۱۳۹۳. ارزیابی اثرات اجرای طرح هادی بر سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان نیشابور)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۳(۶): ۸۸-۷۵.
۱۲. عزیزپور، ف. خلیلی، ا. محسن‌زاده، آ. و حسینی‌حاصل، ص. ۱۳۹۰. تحلیل و ارزیابی اثرات اقتصادی اجرای طرح هادی در سکونتگاه‌های روستایی کشور. فصلنامه مسکن و انقلاب، ۳۰(۱۳۵): ۷۱-۸۴.
۱۳. عنابستانی، ع. و نادریانفر، م. ۱۳۹۹. تحلیل اثرات اجرای طرح هادی بر کیفیت محیطی سکونتگاه‌های روستایی مطالعه موردی: شهرستان هامون، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۵(۱): ۱۱-۲۴.
۱۴. عنابستانی، ع. و اکبری، م. ۱۳۹۱. ارزیابی طرح‌های هادی و نقش آن در توسعه کالبدی روستا از دیدگاه روستاییان (مطالعه موردی: شهرستان جهرم). فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۴(۸۲): ۹۳-۱۱۰.

۱۵. محمدی یگانه، ب. نباتی، ع. و چراغی، م. ۱۳۹۱. تبیین اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان کرانی - شهرستان بیجار). مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۹.
۱۶. مرادی، م. ابطحی نیا، آ. و شاه سوندی، ز. ۱۳۸۸. بررسی اثرات اجرای طرح هادی در توسعه کالبدی روستا (مطالعه موردی روستای حاجی آباد، بخش مرکزی شهرستان بیرجند). اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ۱۲-۲۵.
۱۷. مظفر، ف. حسینی، ب. سلیمانی، م. ترکاشوند، ع. و سرمدی، ع. ۱۳۸۷. ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های هادی بر محیط‌زیست روستاهای ایران. علوم محیطی، ۵(۳): ۱۱-۳۲.
۱۸. موسوی قهدریجانی، م. ۱۳۸۳. ارزشیابی اثرات اجتماعی طرح‌های بهسازی روستایی استان اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
۱۹. میرعلیجانی، س. و خراسانی، م. ۱۴۰۰. تحلیل محتوای مقالات کیفیت زندگی. جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲(۳۲): ۴۶-۳۱.
20. Baba, S.H. Mir Aijaz, S.A. Khan, A. & Manzoor, N.H. (2015). Rural infrastructure and agricultural growth linkages in Jammu and Kashmir. *Journal of Economic Affairs*, 60(1), 143-150.
21. Bartlett, William & et al. (2010), the Quality of Life and Regional Development in FYR Macedonia, *Croatian Economic Survey*; 12, 13-162.
22. Boncinelli, F. Pagnotta, G. Riccioli, F. & Casini, L. (2015). The Determinants of Quality of Life in Rural Areas from A Geographic Perspective: The Case of Tuscany. *Review of Urban & Regional Development Studies*, 27(2), 104-117.
23. Charlery, C. Qaim, M. & Smith-Hall, C. (2015). Impact of infrastructure on rural household income and inequality in Nepal. *Journal of Development Effectiveness*,
24. Dawson, N. Martin, A. & Sikor, T. (2016). Green Revolution in Sub-Saharan Africa: Implications of Imposed Innovation for the Wellbeing of Rural Smallholders. *World Development*, 78, 204-218.
25. Epley, D. & Menon, M. (2008). A method of assembling cross-sectional indicators into a community quality of life. *Social Indicators Research*, 88, 281- 296.
26. Escobal, J. (2007). The Role of public Infrastructure in Market Development in Rural Peru. MPRA-PAPER.
27. Galadima, M. (2014). Rural Infrastructure Strategy for Poverty Reduction in Nigeria: Yobe Ifad-Cbardp Experience. *European Scientific Journal*, 1, 605-612.
28. Greco, G. Skordis-Worrall, J. Mkandawire, B. & Mills, A. (2015). What is a good life? Selecting capabilities to assess women's quality of life in rural Malawi. *Social Science & Medicine*, 130, 69-78.
29. Hosseini, S. B. Faizi, M. Norouzian-Maleki, S. & Karimi Azari, A. R. (2011). Impact evaluation of rural development plans for renovating and retrofitting of rural settlements. *Environmental Earth Sciences*, 73(7), 3033-3042.
30. Li, L. W. Liu, J. Zhang, Z. & Xu, H. (2015). Late-life depression in Rural China: do village infrastructure and availability of community resources matter. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 30(7), 729-736.
31. Ngacho, C. & Das, D. (2014). A performance evaluation framework of development projects: An empirical study of Constituency Development Fund (CDF) construction projects in Kenya. *International Journal of Project Management*, 32(3), 492-507.
32. Perz, S.G. Leite, F.L. Griffin, L.N. Hoelle, J. Rosero, M. Carvalho, L.A. Castillo, J. Rojas, D. (2015). Trans-Boundary Infrastructure and Changes in Rural Livelihood Diversity in the Southwestern Amazon: Resilience and Inequality. *Sustainability*, 7 (9), 12807-12836.
33. Sunkari, S. (2011). Development of infrastructure for integrated development: A policy perspective for future of rural India.

34. Won, S. Cho, S. E. & Kim, S. (2015). The neighborhood effects of new road infrastructure: Transformation of urban settlements and resident's socioeconomic characteristics in Danang, Vietnam. *Habitat International*, 50, 169-179.
35. Zhang, Q. Xiao, H. Duan, M. Zhang, X. & Yu, Z. (2015). Farmers' attitudes towards the introduction of agri-environmental measures in agricultural infrastructure projects in China: Evidence from Beijing and Changsha. *Land Use Policy*, 49 92-103.
36. Brereton, F. Bullock, C. Clinch, J.P. and Scott, M. (2011). Rural Change and Individual Well-Being: The Case of Ireland and Rural Quality of Life. *European Urban and Regional Studies*, 18(2), 203–227.